

POSTANOWIENIE

Dnia 27 sierpnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Frańczak

w sprawie z odwołania W. G.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Koszalinie
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 27 sierpnia 2024 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie
z dnia 15 listopada 2023 r., sygn. akt III AUa 668/22,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. zasądza od odwołującego się na rzecz organu rentowego
tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego kwotę 240
(dwieście czterdzieści) złotych z ustawowymi odsetkami za czas
po upływie tygodnia od dnia doręczenia zobowiązanemu
orzeczenia do dnia zapłaty.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Szczecinie wyrokiem z dnia 15 listopada 2023 r. zmienił zaskarżony apelacją Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Koszalinie wyrok Sądu Okręgowego w Koszalinie z dnia 23 września 2022 r., którym zmieniono decyzję organu rentowego z dnia 13 maja 2022 r. o odmowie przyznania wnioskodawcy W. G. prawa do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach

i przyznano mu to świadczenie od dnia 1 kwietnia 2022 r., w ten sposób, że oddalił odwołanie oraz zasądził od wnioskodawcy na rzecz organu rentowego kwotę 240 zł wraz z ustawowymi odsetkami należnymi za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia wyroku wnioskodawcy do dnia zapłaty tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

Sąd Apelacyjny, wbrew odmiennemu stanowisku Sądu pierwszej instancji, stwierdził, że nie było podstaw do zaliczenia do ogólnego stażu pracy okresów praktycznej nauki zawodu wnioskodawcy odbywanej przez niego w okresie od dnia 1 września 1973 r. do dnia 19 maja 1976 r. w przykładowej zasadniczej szkole górniczej Kopalni Węgla Kamiennego „J.” w J. (dalej jako Kopalnia), co prawidłowo przyjął organ rentowy w poprzednich decyzjach odmawiających wnioskodawcy prawa do emerytury w obniżonym wieku. Z wiążącej wnioskodawcę z Kopalnią „umowy o naukę” zawartej w dniu 15 czerwca 1973 r. jednoznacznie wynikało, że zakład pracy przyjmuje ucznia z dniem 1 września 1973 r. na naukę do przykładowej szkoły górniczej, która nie zastępuje wstępnego stażu pracy, zapewniając uczniowi naukę teoretyczną i praktyczną zgodnie z zatwierdzonym planem nauczania (§ 2 pkt 1 tej umowy). W żadnym zapisie umowy nie ma mowy o zatrudnieniu ucznia - młodocianego w czasie trwania nauki, o obowiązku wydania mu świadectwa pracy za ten okres, o udzielaniu urlopu wypoczynkowego (wnioskodawcy zapewniano jedynie prawo do ferii szkolnych) ani o wypłacie wynagrodzenia - przewidziano jedynie pomoc materialną oraz świadczenia określone w zarządzeniu nr 80 Ministra Górnictwa i Energetyki z dnia 22 kwietnia 1959 r. w sprawie organizacji przykładowych szkół górniczych oraz uprawnień uczniów i absolwentów tych szkół (znak: [...], dalej jako zarządzenie Ministra Górnictwa i Energetyki nr 80). Za okres nauki wnioskodawca nie otrzymał świadectwa pracy, a jedynie świadectwo ukończenia zasadniczej szkoły zawodowej. Oznacza to, że miał on status ucznia i nie pozostawał w stosunku pracy z Kopalnią jako pracownik. Skoro sporny okres pobierania nauki przez wnioskodawcę nie jest okresem składkowym, to na dzień 1 stycznia 1999 r. nie legitymował się on co najmniej 25-letnim okresem składkowym i nieskładkowym, a to oznacza brak podstaw do przyznania mu prawa do emerytury w wieku obniżonym na podstawie art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu

Ubezpieczeń Społecznych (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2023 r., poz. 1251 ze zm., dalej jako ustawa emerytalna).

Wnioskodawca zaskarżył powyższy wyrok w całości skargą kasacyjną, wnosząc o jego uchylenie i „oddalenie powództwa w całości” oraz o zasądzenie na jego rzecz kosztów procesu za wszystkie instancje według norm przepisanych, ewentualnie o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, przy uwzględnieniu kosztów postępowania kasacyjnego.

Skarga kasacyjna została oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego i przepisów postępowania, a to: 1) art. 6 ust. 2 pkt 3 w związku z art. 6 ust. 2 pkt 1a ustawy emerytalnej, przez błędną wykładnię i niewłaściwe przyjęcie, że w ramach kształcenia w przyzakładowej szkole górniczej skarżący odbywał praktyczną naukę zawodu, zakwalifikowaną do szkoły powszechnego systemu oświaty podlegającego Ministerstwu Oświaty, w których uczniowie korzystali wyłącznie ze statusu uczniów aplikujących do uzyskania wybranego zawodu w warsztatach danej szkoły zawodowej i bez jakiegokolwiek wynagrodzenia ze strony szkoły; 2) art. 13 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 2 lipca 1958 r. o nauce zawodu, przyuczeniu do określonej pracy i warunkach zatrudnienia młodocianych w zakładach pracy oraz o wstępnym stażu pracy (Dz.U. Nr 45, poz. 226, dalej jako ustawa o nauce zawodu), przez błędną wykładnię i niezaliczenie jako okresu składkowego płatnego okresu praktycznej nauki zawodu w spornym okresie, ponieważ skarżący nie posiadał statusu młodocianego pracownika i nie pobierał wynagrodzenia, 3) art. 13 ust. 3 w związku z art. 12 ust. 2 i 3 ustawy o nauce zawodu, przez błędną wykładnię i przyjęcie braku podstaw zaliczenia do czasu pracy czasu doksztalcania określonego w art. 12 ust. 2 i 3 tej ustawy; 4) art. 10 ustawy o nauce zawodu, przez błędną wykładnię i przyjęcie, że skarżący nie posiadał statusu młodocianego pracownika, a sporny okres praktycznego przyuczenia do nauki zawodu w przyzakładowej szkole górniczej stanowił jedynie administracyjno-prawny stosunek między uczniem a szkołą, zatem nie stanowi okresu zatrudnienia i nie podlega wliczeniu do stażu ubezpieczeniowego, bowiem „nie była to umowa między zakładem pracy i uczniem”; 5) art. 233 § 1 k.p.c., przez sprzeczność prawnej oceny z poczynionymi ustaleniami faktycznymi, polegającą na

ustaleniu, że na mocy umowy o naukę z dnia 15 czerwca 1973 r. skarżący nawiązał jedynie stosunek administracyjno-prawny ze szkołą oraz że był zobligowany do odbycia stażu po zakończeniu szkoły, nie otrzymywał wynagrodzenia za pracę w trakcie nauki, a jego edukacja odbywała się w ramach systemu oświaty podlegającego Ministrowi Oświaty; 6) art. 328 § 2 w związku z art. 391 k.p.c., przez wadliwe sporządzenie uzasadnienia wyroku, tj. brak odniesienia się do faktu, że skarżący podpisał umowę o naukę z zakładem pracy (tj. Kopalnią), reprezentowanym przez dyrektora ds. pracowniczych i od 16 roku życia wykonywał pracę w pełnym wymiarze czasu pracy, która była opłacana i spełniała wszystkie cechy stosunku pracy.

W ocenie skarżącego w sprawie istnieje potrzeba wykładni przepisów prawa materialnego wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, a mianowicie:

1) czy wobec treści art. 6 ust. 2 pkt 3 ustawy emerytalnej bezwzględnie wymagane jest przedstawienie dokumentu potwierdzającego zatrudnienie w celu przyuczenia do zawodu celem uznania przedmiotowego okresu jako zatrudnienia małoletniego w trakcie trwania nauki zawodu oraz czy młodociany odbywający naukę zawodu w ramach umowy zawartej z zakładem pracy na podstawie przepisów ustawy o nauce zawodu posiadał status pracownika w rozumieniu przepisów ustawy emerytalnej,

2) czy wobec treści art. 10 ustawy o nauce zawodu stanowiącego, że okresy nauki zawodu, przyuczenia do określonej pracy oraz wstępnego stażu pracy są okresami zatrudnienia - odpłatne wykonywanie pracy przez skarżącego na rzecz Kopalni w ramach zawartej umowy o naukę, mimo niesporządzenia na piśmie umowy o pracę, uniemożliwia traktowanie spornego okresu w kategorii zatrudnienia pracowniczego,

3) czy wobec treści art. 13 ust. 3 ustawy o nauce zawodu stanowiącego, że do czasu pracy młodocianych dolicza się czas dokształcania określony w art. 12 ust. 2 i 3 tej ustawy do godzin praktycznej nauki zawodu należy doliczać do czasu pracy czas dokształcania teoretycznego w wymiarze 18 godzin tygodniowo, który ma bezpośrednie przełożenie na wymiar całego stażu pracy wyliczanego przez organ rentowy przy ustalaniu świadczenia emerytalnego.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o odmowę przyjęcia skargi do rozpoznania i o zasądzenie na jego rzecz kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym według norm prawem przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4).

Obowiązkiem skarżącego jest sformułowanie i uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania w nawiązaniu do tych przesłanek, gdyż tylko wówczas może być osiągnięty cel wymagań przewidzianych w art. 398⁴ § 2 k.p.c. Rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego w kwestii przyjęcia bądź odmowy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania wynika z oceny czy okoliczności powołane przez skarżącego odpowiadają tym, o jakich stanowi art. 398⁹ § 1 k.p.c.

Wniosek o przyjęcie do rozpoznania skargi kasacyjnej został oparty na przesłance potrzeby wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.).

Oparcie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na przesłance z art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c., tj. na twierdzeniu o istnieniu potrzeby wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów wymaga wykazania, że określony przepis prawa, mimo iż budzi poważne wątpliwości, nie doczekał się wykładni albo niejednolita wykładnia wywołuje wyraźnie wskazane przez skarżącego rozbieżności w orzecznictwie w odniesieniu do identycznych lub podobnych stanów faktycznych, które należy przytoczyć (zob.: postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 23 maja 2018 r., I CSK 31/18, LEX nr 2508113; z dnia 13 czerwca 2008 r., III CSK 104/08, LEX nr 424365). Co więcej, powołanie się na tę przesłankę zakłada nie tylko wskazanie przepisu prawa i stwierdzenie, że - w ocenie skarżącego - wywołuje on wątpliwości. Konieczne jest również wykazanie, że wątpliwości te mają rzeczywisty

i poważny charakter, wyjaśnienie na czym one polegają, ich uzasadnienie, a także wskazanie rozbieżnych wariantów interpretacyjnych, z odwołaniem się do dotychczasowych poglądów orzecznictwa i dostępnego piśmiennictwa. Jeżeli konkretny przepis był już przedmiotem wykładni w judykaturze, a interpretacja ta jest w ocenie skarżącego nieuzasadniona, nieodzowne jest również przedstawienie racji, które przemawiają za zmianą dotychczasowej linii interpretacyjnej. (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 26 kwietnia 2018 r., IV CSK 571/17, LEX nr 2497706; z dnia 20 listopada 2015 r., III CSK 269/15, LEX nr 1982406; z dnia 20 maja 2016 r., V CSK 692/15, LEX nr 2054493). Jednocześnie powołanie się na rozbieżności w orzecznictwie wymaga przytoczenia i poddania analizie rozbieżnych orzeczeń sądów w celu wykazania, że rozbieżności te mają swoje źródło w różnej wykładni przepisu, bądź też przedstawienia argumentów wskazujących, że wykładnia przeprowadzona przez sąd drugiej instancji sprzeczna jest z jednolitym stanowiskiem doktryny lub orzecznictwa Sądu Najwyższego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 2018 r., III UK 123/17, LEX nr 2496319 czy z dnia 24 kwietnia 2024 r., II USK 128/23, LEX nr 3724583).

W związku z przedstawionymi powyżej wywodami należy stwierdzić, że przedstawiona w skardze kasacyjnej „potrzeba wykładni przepisów prawnych” jest pozorna, ponieważ nie spełnia wymogów przewidzianych dla przesłanki przedsądu określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c., po pierwsze dlatego, że wszystkie trzy poruszone w tym zakresie przez skarżącego kwestie były już przedmiotem wypowiedzi orzecznictwa, a po drugie, przedstawione wątpliwości na tle wymienionych we wniosku przepisów pozostają w oderwaniu od okoliczności faktycznych ustalonych w sprawie przez Sąd Apelacyjny. I tak, w wyroku z dnia 28 czerwca 2016 r., I UK 256/15 (LEX nr 2093747), Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że „niesporządzenie pisemnej umowy o naukę zawodu nie przesądza o niemożliwości zakwalifikowania spornej pracy jako okresu składkowego z art. 6 ust. 2 pkt 3 ustawy emerytalnej. Decydujące jest w tym wypadku ustalenie, czy ubezpieczony faktycznie wykonywał zatrudnienie na warunkach określonych w ustawie z 1958 r. o nauce zawodu, przyuczania do określonej pracy i warunkach zatrudniania młodocianych w zakładach pracy oraz o wstępnym stażu pracy” (tak też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2017 r., III UK 286/16, LEX nr

2428768 czy postanowienie z dnia 24 marca 2021 r., II USK 120/21, LEX nr 3158166 oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 16 kwietnia 2020 r., III AUa 1476/16, LEX nr 3334520). W orzecznictwie nie ma więc rozbieżności co do wykładni art. 6 ust. 2 pkt 3 ustawy emerytalnej, przeciwnie konsekwentnie zwraca się uwagę przy wykładni tego przepisu, że istotne jest, aby warunki wykonywania czynności przez ubezpieczonego korespondowały z właściwościami pracowniczymi.

Skarżący pomija, że Sąd Apelacyjny ustalił, iż warunki wykonywania przez niego w ramach spornej umowy praktyk w zakładzie pracy nie odpowiadały zasadom zatrudnienia pracowniczego, w szczególności skarżący nie korzystał z urlopu ani nie otrzymywał od Kopalni wynagrodzenia za pracę, tylko „pomoc materialną”, wypłacaną na podstawie zarządzenia Ministra Górnictwa i Energetyki nr 80. Z uwagi na to ostatnie ustalenie (tj., że w spornym okresie nauki skarżący nie otrzymywał wynagrodzenia od zakładu pracy) pozorna jest także sugerowana potrzeba wykładni art. 10 ustawy o nauce zawodu w zakresie przedstawionych we wniosku o przyjęcie skargi wątpliwości co do możliwości traktowania okresu „odpłatnego wykonywania pracy przez skarżącego na rzecz Kopalni” jako zatrudnienia pracowniczego, ponieważ wykracza ona poza podstawę faktyczną i prawną stanowiącą podstawę wydania zaskarżonego wyroku.

Ponadto z poczynionych przez Sąd Apelacyjny ustaleń wynika, że skarżący przez cały okres nauki w przyzakładowej szkole górniczej Kopalni miał status ucznia, a nie pracownika, gdyż stosownie do obowiązujących wówczas przepisów uczniowie zasadniczych szkół górniczych prowadzonych przez kopalnie węgla kamiennego nie mieli statusu pracownika młodocianego, ponieważ były to szkoły dla młodzieży niepracującej. Stanowisko to koresponduje z uchwałą Sądu Najwyższego w składzie 7 sędziów z dnia 6 czerwca 1969 r., III PZP 54/68 (LEX nr 15181), w uzasadnieniu której dokonano prawnej charakterystyki przyzakładowych zasadniczych szkół górniczych, utworzonych na mocy przepisów zarządzenia Ministra Górnictwa i Energetyki nr 80. Wynika z niej, że prowadzone przez przyzakładowe szkoły górnicze trzyletnie kursy dla uczniów rozpoczynających (tak jak skarżący) naukę w wieku od 14 do 17 lat (§ 8 pkt 1 tego zarządzenia) mają poziom nauczania zbliżony do poziomu prowadzonych przez zakład pracy zasadniczych szkół zawodowych typu określonego w § 1 rozporządzenia Rady

Ministrów z dnia 13 października 1962 r. w sprawie określania szkół zawodowych, jakie mogą być prowadzone poza systemem oświaty (Dz.U. Nr 52, poz. 251), a różnią się od nich przede wszystkim tym, że zasadnicze szkoły zawodowe z § 1 tego rozporządzenia przeznaczone są tylko dla młodocianych zatrudnionych w zakładach pracy, którzy się doksztalcają, natomiast przyzakładowe szkoły górnicze przeznaczone są przede wszystkim (§ 8 pkt 1 zarządzenia Ministra Górnictwa i Energetyki nr 80) dla młodzieży od lat 14 (tu: nie zatrudnionej, gdyż § 3 cytowanego rozporządzenia - w przeciwieństwie do jego § 1 - nie przewiduje zatrudnienia przez zakład pracy jako warunku przyjęcia do szkoły i nauki w szkole). Program nauki na trzyletnich kursach w przyzakładowej zasadniczej szkole górniczej przewiduje - oprócz nauki teoretycznej ogólnokształcącej i zawodowej - także określone zajęcia praktyczne uczniów w zakładzie pracy (§ 6 zarządzenia Ministra Górnictwa i Energetyki nr 80). Odbywanie tego rodzaju zajęć praktycznych przez uczniów trzyletnich kursów w przyzakładowych szkołach górniczych jest obowiązkiem uczniowskim wynikającym z programu nauczania, a nie obowiązkiem pracowniczym, nawet *sensu largo*, wynikającym z ustawy o nauce zawodu. Charakteru tego obowiązku nie zmienia okoliczność, że omawiane zajęcia praktyczne odbywają się w zakładzie pracy prowadzącym szkołę (kursy), w której programie nauczania przewidziane są tego rodzaju zajęcia praktyczne.

Stanowisko to wyrażane było także w późniejszym orzecznictwie, według którego status prawny ucznia, który odbywał zajęcia praktyczne w ramach umowy o naukę w przyzakładowej szkole górniczej nie pozwala na uznanie okresu tej nauki za składkowy okres zatrudnienia młodocianych na obszarze Państwa Polskiego na warunkach określonych w przepisach obowiązujących przed dniem 1 stycznia 1975 r. (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 11 lutego 1999 r., II UKN 462/98, LEX nr 36984 i z dnia 23 kwietnia 1999 r., II UKN 593/98, jak też wyroki Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 18 kwietnia 2013 r., III AUa 1544/12, LEX nr 1314741 i z dnia 4 marca 2015 r., III AUa 554/14, LEX nr 1663040). Gdyby odbywanie zajęć praktycznych zakwalifikować – tak jak chce tego skarżący - w każdym wypadku jako „zatrudnienie” w rozumieniu ustawy o nauce zawodu, to należałoby w konsekwencji wszystkich uczniów szkół zawodowych uznać za zatrudnionych w charakterze pracowników w zakładach pracy.

Takiego wniosku nie uzasadniają jednak przepisy ustawy o nauce zawodu, w których mowa o młodocianych zatrudnionych (a więc pozostających w stosunku pracowniczym) ani omówione przepisy dotyczące organizacji szkolnictwa zawodowego, jak również szczególne przepisy dotyczące odbywania przez ucznia objętych programem nauczania praktyk w zakładach pracy. Wydana po ustawie o nauce zawodu ustawa z dnia 30 marca 1965 r. o bezpieczeństwie i higienie pracy (Dz.U. Nr 13, poz. 91) odróżniała wyraźnie pracowników w rozumieniu tej ustawy, do których zalicza m.in. osoby zatrudnione na podstawie umowy o naukę zawodu (art. 2) od uczniów szkół zawodowych i innych, odbywających zajęcia praktyczne w zakładach pracy, a nie będących ich pracownikami (art. 4). W świetle więc choćby tych przepisów pogląd, że uczniowie szkół zawodowych wykonujący pewne przewidziane programem nauki zajęcia praktyczne w zakładach pracy są *eo ipso* zatrudnieni na podstawie nauki zawodu w rozumieniu ustawy o nauce zawodu - jest błędny (zob. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 2009 r., II UK 334/08, OSNP 2010 nr 23-24, poz. 294).

Stosownie do powyższych wywodów także ostatnia z przedstawionych przez skarżącego kwestii, sformułowana na tle art. 13 ust. 3 ustawy o nauce zawodu, a dotycząca doliczania godzin praktycznej nauki zawodu do czasu pracy, oderwana jest od ustalonego stanu faktycznego i prawnego sprawy, którym Sąd Najwyższy jest związany na zasadzie art. 398³ § 3 k.p.c., a zatem nie uzasadnia występowania przesłanki, o której mowa w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c., uzasadniającej wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, orzekając o kosztach postępowania kasacyjnego po myśli art. 98 § 1 k.p.c.

[SOP]

[ms]

